

Висновки. Опрацювання науково-теоретичних джерел відповідної проблематики дає змогу пересвідчитися, що єдина модель, яка сприятиме стійкому економічному зростанню в агросекторі – це скасування прямих субсидій з переорієнтацією підтримки на науково-дослідні розробки. І чим довше Україна буде зволікати зі скасуванням прямої підтримки, тим більшими будуть збитки для агросектору. Наразі в більшості розвинених країн регулюючі функції держави в аграрному секторі в основному спрямовані на підтримку стабільності економічної ситуації в сільському господарстві, підтримку рентабельності галузі та забезпечення продовольчої безпеки.

Література.

1. Ільчук О.М. Державна підтримка сільського господарства в Україні / Економіка АПК. 2019. № 2. С. 93. URL http://www.eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/2019/02/eapk_2_0192p9398.pdf
2. Сільське господарство України у 2019 році. База даних Офіційний веб-сайт / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Антощенкова В.В., Копитко О.В. Державне регулювання і підтримка молочної галузі в умовах євроінтеграції. Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва, Сер. Економічні науки. 2018. Вип. 4. С.201-210.
4. Мінекономіки сформувало модель державної підтримки АПК 2020 з урахуванням пропозицій громадськості від 11.02.2020. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=cb04631c-ffd7-49cd-bc0c-ad042c201b22&title=MinekonomikiSformovaloModelDerzhavnoiPidtrimkiApk2020-ZUrakhuvanniamPropozitsiiGromadskosti>
5. Яка модель субсидіювання аграрного сектора потрібна Україні. Центр економічної стратегії. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/Яка-модель-підтримки-сільського-господарства-потрібна-Україні.pdf>

УДК 336.14

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ - ВИЗНАЧЕННЯ, ЗНАЧЕННЯ, ЕВОЛЮЦІЯ

LOCAL BUDGETS - DEFINITION, SIGNIFICANCE, EVOLUTION

ВИЛУСК А.О., здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти*
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

The article covers the concepts of budget and local budget. The purpose and essence of the local budget are studied. The evolution of the concept and the formation of the modern meaning of local budgets is shown.

Keywords: budget, local budget, evolution, formation, meaning

У статті висвітлено поняття бюджету та місцевого бюджету. Досліджено призначення та сутність місцевого бюджету. Показано еволюцію поняття та формування сучасного значення місцевих бюджетів.

Ключові слова: бюджет, місцевий бюджет, еволюція, формування, значення.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Бюджет та бюджетна система загалом відноситься до тієї сфери суспільного життя, що безпосередньо стосується інтересів всіх і кожного. В бюджеті будь-якої країни відбиваються важливі економічні, соціальні, політичні проблеми життя суспільства і людини.

* Науковий керівник – Грідін О.В., к.е.н., доцент

Бюджет – складна економічна категорія. Як категорія, державний бюджет являє собою систему економічних відносин, що складаються в суспільстві в процесі формування, розподілу, та використання централізованого грошового фонду країни, призначеного для задоволення суспільних потреб. Важливою є роль бюджету у розподілі сукупного суспільного продукту та національного доходу.

Найважливіше призначення бюджету - це створення матеріальної основи для реалізації державою своїх функцій: економічної, соціальної, політичної та оборонної.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стосовно визначення поняття "місцеві бюджети" в економічній літературі немає єдиної точки зору. В перші роки організації бюджетної системи місцеві бюджети розглядалися як сукупність завдань, доручених місцевим органам, і сукупність коштів, якими вони володіють для їх задоволення.

Н.А. Ширкевич так визначає сутність місцевих бюджетів: "це частина основного річного фінансового плану країни – державного бюджету, крім того, місцеві бюджети утворюють централізований фонд грошових коштів місцевих рад, яким вони розпоряджуються з метою здійснення заходів, які щорічно передбачаються планом економічного і соціального розвитку" [1].

Деякі вчені за основу визначення місцевих бюджетів приймають територіальний принцип, розглядаючи їх як бюджети окремих адміністративно-територіальних одиниць. Ряд економістів характеризують місцеві бюджети як економічні відносини. Наприклад, І.Н.Ходорович характеризує місцеві бюджети як „сукупність економічних відносин, що забезпечують фінансову базу місцевих Рад щодо розвитку і утримання головним чином галузей господарства, які безпосередньо спеціалізуються на підвищенні добробуту населення” [1]

Виклад основного матеріалу. Виникнення місцевих бюджетів на теренах сучасної України пов'язано із становленням інституту місцевого самоврядування, яке остаточно організаційно сформувалося наприкінці ХІХ століття. У процесі еволюції місцевих бюджетів України від другої половини ХІХ до початку ХХІ століття можна виділити наступні етапи (Табл. 1) [2].

Таблиця 1

Еволюція поняття та розвитку місцевих бюджетів в Україні

Період	Соціально-економічні передумови	Характеристика явищ
1864-1917 рр.	Організаційне оформлення перших органів місцевого самоврядування - земств, окреслення кола їх повноважень.	Визначення напрямків витрачання коштів земських бюджетів, доходних джерел, формування та вдосконалення місцевого оподаткування.
1918-1930 рр.	Відновлення інституту місцевих фінансів і місцевих бюджетів.	Законодавче оформлення місцевих бюджетів, засад їх функціонування, впорядкування місцевого оподаткування, процедур бюджетного процесу, механізму надання субсидій, вдосконалення структури доходів і видатків місцевих бюджетів, забезпечення їх бездефіцитності, визначення засад бюджетного регулювання.
1930-1959 рр.	Зміцнення адміністративно-командних методів управління, централізація бюджетної системи, обмеження прав місцевих рад у використанні коштів місцевих бюджетів, пошуку додаткових доходних джерел, справлянні місцевих податків і зборів.	Зростання обсягів місцевих бюджетів, збільшення їх залежності від державного бюджету, включення місцевих бюджетів до держбюджету, зміни у доходній базі після податкової реформи, переважне використання у бюджетному регулюванні методу відсоткових відрахувань від загальнодержавних доходів, скорочення переліку місцевих податків і зборів.

Продовження таблиці 1

1960-1990 рр.	Послаблення централізованого управління, зміцнення демократичних засад, економічна реформа, розширення прав місцевих рад.	Вдосконалення бюджетного права, зміни в структурі доходів місцевих бюджетів, піднесення ролі платежів з прибутку, зміни в бюджетному процесі, бюджетних взаємовідносинах, використання госпрозрахунку та нормативів.
1990-теперішній час	Здобуття Україною незалежності, відновлення місцевого самоврядування, зміцнення позицій місцевих рад.	Законодавча регламентація бюджетних відносин, системи оподаткування, бюджетного регулювання, формування зацікавленості місцевої влади у збільшенні доходів бюджету.

На першому етапі (від земської реформи 1864 р. до 1917 р.) відбувалося становлення позицій перших органів місцевого самоврядування - земств, і, відповідно, організаційне оформлення земських бюджетів. Другий етап розпочався в 1918 р. і тривав до 1930 р. В цей час відбулося відновлення інституту місцевих фінансів і місцевих бюджетів, ліквідованих у процесі соціалістичного перевороту. Третій етап (1930-1950 рр.) проходив під впливом зміцнення адміністративно-командних методів управління, що закономірно відзначилося і на бюджетних відносинах. Четвертий етап охоплює 1960-1990 роки, які характеризувалися деяким послабленням централізованого управління країною, поступовим зміцненням демократичних засад. П'ятий етап у розвитку місцевих бюджетів України розпочався в 1990 р. і триває до цього часу.

Останніми роками приблизно 60-70% бюджетних ресурсів зосереджується саме у Державному бюджеті України, відповідно у місцевих бюджетах акумулюється від 30 до 40%. Спрямування достатньо значних коштів у місцевих бюджетах відповідає їх місцю в складі бюджетної системи і завданням, які покладені на місцеві бюджети, у фінансуванні державних видатків і забезпеченні функціонування органів місцевого самоврядування [3].

Перші спроби розмежування доходів державного і місцевих бюджетів України були здійснені в законах «Про бюджетну систему Української РСР» (1990 р.), «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» (1992 р.), «Про бюджетну систему України» (1995 р.). Проте положення цих документів не вдалося повною мірою запровадити, крім того, розмежування доходних джерел було проведено лише згідно найважливіших напрямків витрачання коштів, без необхідної для практичного їх застосування деталізації [4].

Провідне місце в системі регулювання економіки держави, створення сприятливого фінансового середовища для швидкого розвитку ринкових відносин, забезпечення макроекономічної рівноваги в економіці належить бюджету.

Бюджет є невід'ємною частиною ринкових відносин і одночасно важливим інструментом реалізації державної політики. Бюджет як одна з ланок фінансової системи відображає виробничі відносини, відтворює відносини розподілу і перерозподілу, опосередковує рух грошової маси.

Бюджету належить важлива роль у фінансовій системі держави. Через бюджет здійснюється фінансування заходів економічного і соціального розвитку, що мають загальнодержавне значення, а також стосуються міждержавних відносин. За його допомогою перерозподіляється частина фінансових ресурсів між адміністративно-територіальними одиницями України з метою вдосконалення структури суспільного виробництва і забезпечення соціальних гарантій населенню. Бюджет є важливим інструментом держави, через який забезпечується контроль за станом виробництва в цілому.

Бюджет - план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [5].

Місцеві бюджети включають обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах та бюджети місцевого самоврядування.

Бюджети місцевого самоврядування — це бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань.

Місцеві бюджети – це фонди фінансових ресурсів, призначені для реалізації завдань і функцій, що покладаються на органи самоврядування. Як складова бюджетної системи держави і основа фінансової бази діяльності органів самоврядування місцеві бюджети забезпечують необхідними грошовими засобами фінансування заходів економічного і соціального розвитку, що здійснюються органами влади управління на відповідній території.

Через місцеві бюджети складаються певні фінансові взаємовідносини органів самоврядування практично з усіма підприємствами, установами, що розташовані на їхній території, і населенням даної території у зв'язку з мобілізацією й витрачанням коштів цих бюджетів. Між місцевими бюджетами різних рівнів, а також між цими бюджетами і державним бюджетом виникають фінансові відносини з приводу перерозподілу фінансових ресурсів для забезпечення ефективного функціонування кожного бюджету.

Органам місцевого самоврядування надано широкі права для здійснення економічного і соціального розвитку на своїй території. У статті 43 Конституції України зазначено, що місцеві органи самоврядування управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки та збори відповідно до закону; утворюють, реорганізують та ліквідуєть комунальні підприємства, організації, установи [6].

Частка місцевих бюджетів у перерозподілі валового внутрішнього продукту, а також у зведеному бюджеті поряд з економічним і соціальним має важливе політичне значення. Вона свідчить про участь місцевого самоврядування у розв'язанні актуальних проблем розвитку держави, певну обмеженість функцій центральних органів влади.

У цьому зв'язку необхідно враховувати, що однією із важливих передумов побудови демократичної держави є самостійність і незалежність органів місцевого самоврядування. Європейська хартія місцевого самоврядування передбачає його відокремленість від державної влади, повну незалежність і самостійність покладених на нього функцій у межах своєї компетенції.

Висновки. Основним у місцевих бюджетах і міжбюджетних відносинах має бути проведення бюджетної політики, спрямованої на забезпечення гармонійного поєднання принципів бюджетного унітаризму з елементами децентралізації, реформування цих відносин з удосконаленням порядку розподілу трансфертів із державного бюджету на основі прозорих та об'єктивних критеріїв, що ґрунтуються на чіткому розмежуванні бюджетних повноважень і стабільній системі закріплення дохідних джерел за бюджетами.

Література.

1. Єпіфанов А.О., Сало І.В., Д'яконова І.І. Бюджет і фінансова політика України. – К.: Наукова думка, 1997. – 301 с.
2. Вишняков С.В. Місцеві бюджети // Фінанси України. – 2001. – № 10. – С. 11-16.
3. Галушко О.С. Формування державного та місцевих бюджетів в умовах трансформації економіки // Фінанси України. – 2001. – № 5. – С. 51-57
4. Закон України „Про систему оподаткування”. 18.02.97р. // Вісник податкової служби. – 1997. – № 4. – С. 2-6.
5. Бак Н.А. Регулювання міжбюджетних відносин як складова бюджетного регулювання // Фінанси України. – 2002. – № 5. – С. 78-82.
6. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.

